

Citace záznamu

Zdeňka Michalová, Vojtěch Krajíček, Renata Tišlová, Státní zámek Telč, tzv. Zachariášův pokoj, *Renesanční a manýristické štukatéřství v Čechách a na Moravě* (online databáze), <https://stuky.upce.cz/node/563>, vyhledáno 24. 4. 2024.

Státní zámek Telč, tzv. Zachariášův pokoj

Číslo záznamu: 563

Bližší určení díla: mytologické figurální výjevy a ornamentální motivy v nízkém reliéfu

Památkově chráněno, č. úskp: 15430/7-5249

Umístění: druhé patro jižního paláce, klenba a stěny okenního výklenku

Datace: po roce 1568

Telč, zámek, Zachariášův pokoj, celkový pohled na štukovou výzdobu (Vojtěch Krajíček, říjen 2018)

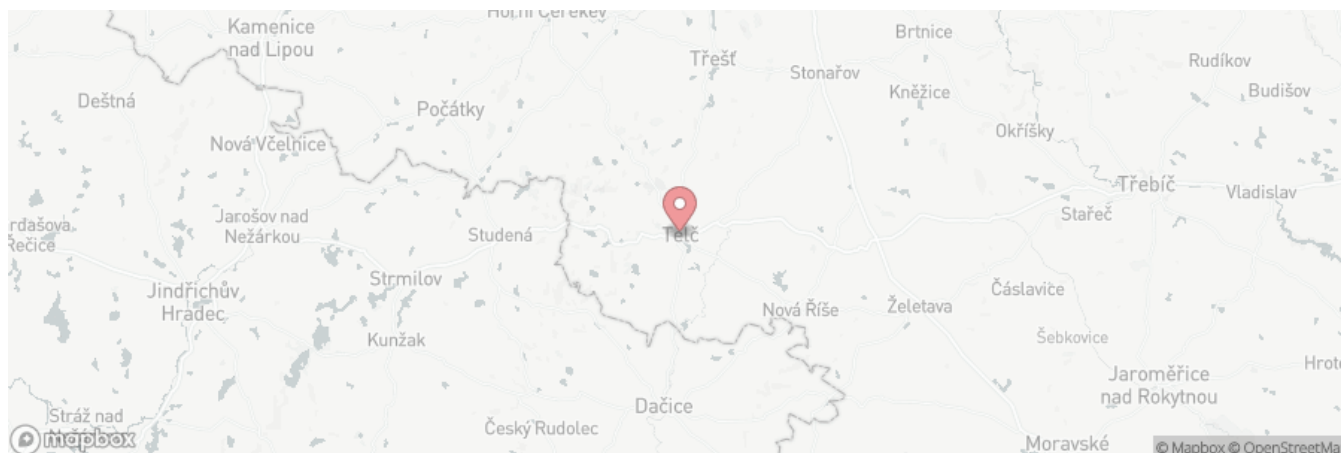
Anotace

Tzv. Zachariášův pokoj je součástí jižního křídla telčského zámku, které vzniklo v letech 1566–1568. Hlavním tématem výzdoby je scéna Pýramos a Thisbé z Ovidiových Metamorfóz. Výzdoba byla hypoteticky spojena s okruhem umělců okolo Antonia Brocca.

Abstract

The so-called Zacharias Room is part of the south wing of the Telč chateau, which was built between 1566 and 1568. The main subject of the decoration is the scene of Pyramos and Thisbe from Ovid's Metamorphoses. The decoration was hypothetically connected with the circle of artists around Antonio Brocco.

Kraj	Okres	Obec	Katastr
Kraj Vysočina	Jihlava (okres)	Telč	Telč
Ulice, čp. / č. o. nám. Zachariáše z Hradce 1		GPS 49.185260432466, 15.451301357383	

Technika štku	Materiálová skladba	Povrchové úpravy	Původnost
Štky v Zachariášově pokoji jsou tvořeny technikou alla romana charakteristickou jemností a bělostí štku provedeném v nízkém reliéfu alla prima postupným nanášením štkové tvárné směsi různé hrubosti. Štkové výjevy jsou adjustovány v jednoduchých štkových rámcích dále členěných jednoduchým oblounem. Výseče lunet jsou zvýrazněné listovým dekorem ve vrcholu zakončené beranímí hlavičkami, které jsou patrně modelované z ruky. Florální dekor okolo centrálního výjevu s amory, který je proveden na vyvýšeném taženém štkovém rámci, je komponován z ručně modelovaného ovoce a květin sesazených do kytic a osazených pomocí hřebů do omítky.	Modelační vrstvu intonaka tvoří bílá jemná štková malta připravená z bílého vzdušného vápna vypáleného z mramoru a drcené mramorové moučky, složené z kalcitu vytrřiděné na velikost do 0,5-0,7 mm. Malta je velmi jemná, zjištěný recept přípravy malty odpovídá objemovému poměru pojiva: plniva přibližně 1:1. Výsledky analýz poukazují na přítomnost malého obsahu sádrovce, u kterého nelze rozlišit, zda byl použit záměrně pro úpravu vlastností tvárné směsi, nebo došlo k druhotné sulfatizaci vlivem atmosférických, které částečně způsobilo chemickou přeměnu vápenného pojiva štkových malt.	Povrchové úpravy polychromie (stávající stav) Před úpravou monochromními nátěry (v sondách objeveny celoplošně dva, starší sv. zelený a nejmladší degradovaný béžový, v okenní špaletě pod zelenou ještě šedo-modrý) byla štková výzdoba patrně pojednána poměrně bohatou polychromií v červené, modré a zelené barevnosti doplněné zlacením, která na některých místech přímo navazuje na štuk (modrá na pozadí, zelená na listovém dekoru). Na některých místech se však pod touto etapou vyskytuje další výrazně barevně redukováná barevnost, která je založená jen na kombinaci bílého štku a zlacení, nelze vyloučit ani kombinaci s červenou (která může být na některých místech jen podklad pro zlacení, které se nedochovalo nebo bylo očištěno). Přesnější časové zařazení obou etap polychromie nelze učinit, a to ani na základě průzkumu použitých technik a materiálů, které se od 2. poloviny 16. století běžně užívají v malířské tvorbě. Paleta použitých pigmentů je pestrá, v modrém pozadí nacházíme smalt, v zelené lístků byly analyzovány malachit a umělý malachit, v červených plochách a v podkladech pro zlacení se vyskytují olovnaté pigmenty jako minium, olovnatá běloba nebo v druhé fázi červené úpravy rumělka. Jako žlutý pigment se v nejstarších vrstvách vyskytuje olovnatá-cínčitá žluť. Technika polychromie je secco, pojivem je pravděpodobně vodorozpuštěné pojivo. Nejstarší barevný koncept byl poměrně redukovaný v kombinaci bílého štku a zlacení, příp. červené polychromie. Zlacení na výjevech mělo formu akcentů (např. části drapérie, vrcholky ovoce), plně byly zlaceny rámy výjevů. Zlacení bylo provedeno technikou pravého zlacení na olejový podklad na souvrstvích vrstev podkladů (technika mordantu nebo zlacení na mixtion).	Původnost Původní stav s druhotnými zásahy

Uměleckohistorický popis

Tzv. Zachariášův pokoj je součástí jižního křídla telčského zámku, které vzniklo v závěrečné etapě rozsáhlé přestavby a výstavby sídla provedené za Zachariáše z Hradce v letech 1550–1589. Výstavba jižního křídla zámku je přesně datována v dobovém pamětním nápisu umístěném mezi prvním a druhým patrem na průčelí budovy. Dle jeho znění stavba začala roku 1566, kdy byl stavebník Zachariáš z Hradce nejvyšším komorníkem Markrabství moravského, a ukončena roku 1568, kdy povýšil do úřadu zemského hejtmána: *Toto staveny gest dielano za urozeného pana pana Zacharyasse z Hradce a na Telcy neywyssyho komornika markr. mor. leta Panie MDLXVI v pondely po s. Girzy zatzate a dokonano za aurzadu heytmanskeho tehoz markr. leta MDLXVIII.* Štkovou dekoraci v místnosti druhého patra lze datovat do období po roce 1568, jelikož dle nálezu hrubší omítky zabíhající pod klenbu v prostoru podkrovní lze usuzovat, že klenba byla do prostoru vložena dodatečně. Výzdoba tak pravděpodobně vznikla v 70. letech 16. století – mezi dostavbou jižního křídla a dokončením dekorací v pohřební kapli v roce 1589 – za předpokladu, že postupnou výzdobou a vybavením pohřební kaple se renesanční přestavba telčského zámku uzavřela. Hlavní prostor tzv. Zachariášova pokoje má plochý strop s fabionem a profilovanou římsou, o něco nižší výklenek je zaklenut valenou klenbou s výsečemi. Klenba a částečně i stěny výklenku jsou pokryty bohatou štkovou dekorací s ornamentálními, rostlinnými i figurálními motivy. Klenební oblouk je na straně přilehlé k místnosti vymezen pásem rozděleným na tři obdélné úseky, které jsou od sebe odděleny čtvercovými poli se svazky listů a rozetkou. Ve středním poli je vyobrazena dvojice proti sobě stojících draků, jejichž ocasy přecházejí v motivy rozvilin. Mezi draky je uprostřed stylizovaná palma. V obdélném poli po levé straně se nachází stojící postava ženy se zapletenými vlasy a přívěskem na krku, která je jen zpola zahalena v drapérii. Levou rukou si ukazuje na ňadro, v pravé ruce zdvižené nad hlavu patrně třímá nůž. Snad by mohlo jít o Lukrecii. V obdélném poli naproti je situována polonahá postava kudnatého muže s plnovousem, který si pravou rukou ukazuje na hrud' a levou rukou přidržuje drapérii kryjící bedra. Hlavní klenební pole je výsečemi rozděleno do tří částí. Ve středu se nachází čtvercové pole s kruhovým medailonem s motivem Amora stojícího na sféře přidržované dvěma andilkami. Amor se zavázanými očima a s toulcem na šípy přes rameno drží luk s šípem připraveným ke střelbě. Medailon je rámován vejcovcem z vnitřní strany a ovocnými svazky a růžicemi z vnější strany. V rozích čtvercového pole se nachází vždy jeden kalichovitý květ. Ve cviklech vymezených výsečemi klenby se nacházejí rohy hojnosti s obilnými klasy, drobnými plody a převislými kvítky. Ve výsečích klenby rámovaných vavřínovými pásy, ve vrcholech ukončenými beranímí hlavami, jsou vyobrazeny dvojice draků. V lunetách se nacházejí figurální scény se satyry. Vlevo jde o obětování kozla bohu Priapovi – scéna se odehrává mezi dvojicí stromů, kde satyr, jedním kopytem stojící na těle kozla, podává kozlí hlavu Priapovi v podobě hermy (horní polovina těla lidská, spodní část ve formě podstavce). V pravé lunetě je mezi dvěma stromy vyobrazen triton s trubkou, který se připravuje k zápasu se satyrem, za nímž jsou v pozadí na stromě znázorněny dudy. Nad oběma výjevy se nachází dva zkřížené brky. Štková dekorace pokračuje i na stěně s oknem. Vlevo od okna je pole s vyobrazením gryfa, naproti je motiv nenasyté kozy (tzv. arditá capra). Ústředním tématem okenního záklenku je Pýramos a Thisbé, noční scéna v lese u fontány s mrtvým tělem Pýrama a jeho partnerkou Thisbé, která v zoufalém gestu s rozhozenými rukama naléhá na meč. V pozadí je patrná poněkud neumělá figura Iva. Po stranách tohoto pole se nacházejí dva osmiboké medailony s portrétními poprsími římských císařů. Po stranách okenního výklenku se nacházejí ještě dvě obdélná pole s vyobrazením tritonů a nereidek. V ploše mezi obloukem záklenku a okenním překladem se nacházejí drobné vojenské trofeje. Pro část motivů byly identifikovány grafické předlohy. Pro ovidiovský motiv Pýrama a Thisbé posloužila jako předloha ilustrace norimberského rytce Virgila Solise, která vyšla roku 1563 a opětovně 1567 v obrazovém albu obsahujícím řadu vyobrazení k Metamorfózám. Solisova grafika se se štkovým ztvárněním v Telči zcela shoduje kompozičně v hlavním výjevu nešťastného rytce Giulia Sanuta (Salava 2010, s. 98–102). Z formálního hlediska je nejbližší analogií štková výzdoba pražského letohrádku Hvězda, kde se rovněž objevují shodné ikonografické motivy tritonů a nereidek či nenasyté kozy. Ikonografická i formální podobnost, ovšem nižší výtvarní kvality v případě Telče, vedla badatele k vyslovení hypotézy, že autorem výzdoby Zachariášova pokoje je někdo ze spolupracovníků či epigon Antonia Brocca, autora štkových dekorací Hvězdy a zámku Ambras Ferinanda II. Tyrolského (Muckha 2017).

Historické zásahy / opravy

Štuková výzdoba v minulosti prošla několika přesněji nedatovanými úpravami, které se, jak ukazují průzkumy, pravděpodobně dotkly jen úpravy povrchu. Nejrazantnější zásah na štukové výzdobě představuje očištění povrchu, podle stop bylo patrně provedeno drátěnými kartáči. Dle stratigrafie byl tento zásah proveden před nanášením monochromních nátěrů (snad se dá vztáhnout ke klasicistní stavební adaptaci prostoru) a cíleně redukoval starší, na štukách prezentovanou polychromii (např. zlacení, zelenou na listech a červeně polychromované plochy). Čištění, jak ukazuje průzkum, nebylo dokončeno, patrně kvůli tomu, že se očistit povrch nedařilo.

Literatura

Květa Křížová, K dalším částem výzdoby renesančních interiérů zámku v Telči, *Zprávy památkové péče* 66, č. 4, 2006, s. 337–340.

Pavel Mach – Jan Salava, Renesanční sídlo Zachariáše z Hradce na Telči v druhé polovině 16. století, *Zprávy památkové péče* 72, č. 4, 2012, s. 258–264.

Zdeňka Michalová, Zámek Telč, in: Michal Konečný (ed.), *Na věčnou paměť, pro slávu a vážnost. Renesanční aristokratická sídla v Čechách a na Moravě ve správě Národního památkového ústavu*, Kroměříž 2017, s. 553–581.

Ivan Prokop Muchka, Zámek v Telči – Broccův epigon?, in: Ivan Prokop Muchka – Ivo Purš – Sylva Dobalová – Jaroslava Hausenblasová, *Hvězda. Arcivévoda Ferdinand Tyrolský a jeho letohrádek v evropském kontextu*, Praha 2017, s. 357–361.

Zdeňka Papežová, *Plastická a malířská výzdoba zámku v Telči* (diplomová práce), Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1952, s. 36–37.

Jan Salava, *Rodová a osobní prezentace Zachariáše z Hradce v zámecké rezidenci v Telči* (diplomová práce), Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2010, s. 98–102.

Prameny

Jiří Bláha, *Stavebně-historický průzkum, Zámek čp. 1, Náměstí Zachariáše z Hradce*, Telč 2013.

Odkazy

[Jan Salava, Rodová a osobní prezentace Zachariáše z Hradce v zámecké rezidenci v Telči \(diplomová práce\), Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2010.](#)

Autoři záznamu

Zdeňka Michalová, Vojtěch Krajíček, Renata Tišlová

Datum poslední změny

6.2.2024

Fotodokumentace současného stavu

Telč, zámek, Zachariášův pokoj, celkový pohled (Vojtěch Krajíček, říjen 2018)

Telč, zámek, Zachariášův pokoj, štukový reliéf (Vojtěch Krajíček, říjen 2018)

Telč, zámek, Zachariášův pokoj, štukový reliéf (Vojtěch Krajíček, říjen 2018)

Telč, zámek, Zachariášův pokoj, štukový reliéf (Vojtěch Krajíček, říjen 2018)

Telč, zámek, Zachariášův pokoj, štukový reliéf (Vojtěch Krajíček, říjen 2018)

Telč, zámek, Zachariášův pokoj, štukový reliéf (Vojtěch Krajíček, říjen 2018)

Telč, zámek, Zachariášův pokoj, štukový reliéf (Vojtěch Krajíček, říjen 2018)

Telč, zámek, Zachariášův pokoj, štukový reliéf (Vojtěch Krajíček, říjen 2018)

Telč, zámek, Zachariášův pokoj, štukový reliéf (Vojtěch Krajíček, říjen 2018)

Telč, zámek, Zachariášův pokoj, štukový reliéf (Vojtěch Krajíček, říjen 2018)

Telč, zámek, Zachariášův pokoj, štukový reliéf (Vojtěch Krajíček, říjen 2018)

Telč, zámek, Zachariášův pokoj, štukový reliéf (Vojtěch Krajíček, říjen 2018)

Telč, zámek, Zachariášův pokoj, štukový reliéf (Vojtěch Krajíček, říjen 2018)